

Some issues of information and legal supply of fiscal services in the tax system of Ukraine

Деякі питання інформаційно-правового забезпечення фіскально-сервісних послуг у податковій системі України

Mykhailo Medvedyev

Key words:

information support, fiscal authorities, tax system, entities, information technologies, legal acts.

Ключові слова:

інформаційне забезпечення, фіскальні органи, суб'єкти, інформаційні технології, податкова система.

В Україні на сучасному етапі розвитку інформаційних технологій (далі – ІТ) існує потреба в поглибленому дослідженні правових питань забезпечення інформації в автоматизованих системах владних структур, особливо під час надання фіскально-сервісних послуг державними органами податкової системи.

Можна з упевненістю стверджувати, що не випадково стратегією сталого розвитку «Україна–2020», Стратегією реформування державного управління в Україні на 2016–2020 рр., Державною стратегією регіонального розвитку на період до 2020 р. передбачені завдання щодо трансформації системи державного управління, в тому числі у справі надання сервісних адміністративних податкових послуг із застосуванням новітніх інформаційно-комунікативних технологій (далі – ІКТ). Проте, незважаючи на існуючі правові можливості для вдосконалення адміністрування в податковій системі із застосуванням зазначених технологій, відповідні механізми при цьому використовуються вкрай несистемно, а головне – без урахування інтересів усіх суб'єктів податкового процесу.

Теоретичними проблемами формування електронних економічних відносин в інформаційному суспільстві, розвитку електронного оподаткування в Україні займалися такі науковці, як К.І. Беляков, Н.М. Борейко, О.А. Долгий, Ю.М. Коваленко, П.В. Мельник, А.М. Новицький, Р.В. Шаповал.

Незважаючи на наявність широкого кола наукових напрацювань щодо публічного управління в інформаційному суспільстві, механізму його належного здійснення, недостатньо розкритими, на нашу думку, залишаються питання інформаційно-правового забезпечення фіскально-сервісних послуг у податковій системі України.

Ось чому метою цієї статті є вдосконалення напрямків існуючого інформаційно-правового забезпечення діяльності органів Державної фіскальної служби України (далі – ДФСУ) в умовах адаптування фіскально-сервісних послуг до європейських стандартів, а також особливостей захисту персональних даних при електронному декларуванні.

Сучасні ІКТ зробили країни більш відкритими для співпраці, а залучення глобальних інформаційних систем практично дозволяє без урахування державних кордонів організувати широку індустрію фіскально-сервісних послуг. Для багатьох держав, у тому числі й для України, створюється реальна можливість поступово досягти високого рівня сучасних можливостей інформаційного суспільства з огляду на інформатизацію Європи. Вітчизняні компанії, щоправда, із деяким відставанням, повторюють шлях зарубіжних, які вже усвідомили, що для ефективної діяльності як на світовому, так і на внутрішньому ринку потрібно мати ефективне управління всіма аспектами діяльності, яке багато в чому залежить від запровадження в країні ІКТ. Світовою практикою доведено, що за наявності належної інформатизації ці технології можуть справити суттєвий вплив на процеси оподаткування, що в кінцевому підсумку забезпечить економію всіх видів ресурсів – фінансових, інформаційних, часових та ін. для інтенсивного економічного розвитку держави.

Ми поділяємо думку К.І. Белякова, який аргументовано стверджував, що розвиток сучасної правничої науки є неможливим без повного, комплексного вивчення проблем інформатизації з використанням інформаційного та системного підходів¹.

¹ Беляков К.І. Інформаційно-правові дослідження походження, становлення, стан та перспективи розвитку / К.І. Беляков // Інформація і право. – 2011. – № 2 (2). – С. 4–12.

Розглянемо декілька підходів до формування напрямків проведення інформатизації фіскально-сервісних послуг. По-перше, організація й методика аудиту визначається належним інформаційним забезпеченням знання аудитора про суб'єкт господарської діяльності. По-друге, зростання обсягів відомостей про останнього вимагає від аудитора певної їх систематизації і класифікації, оскільки без наявності такого підходу важко зібрати необхідні докази, правильно оцінити господарські явища, факти, процеси виробництва тощо. На переконання Р.В. Шаповала, для органів державної влади й органів місцевого самоврядування участь в інформаційних правовідносинах є їх прямим юридичним обов'язком, оскільки вона є головним засобом практичної реалізації компетенції, встановленої для останніх, і правоздатності².

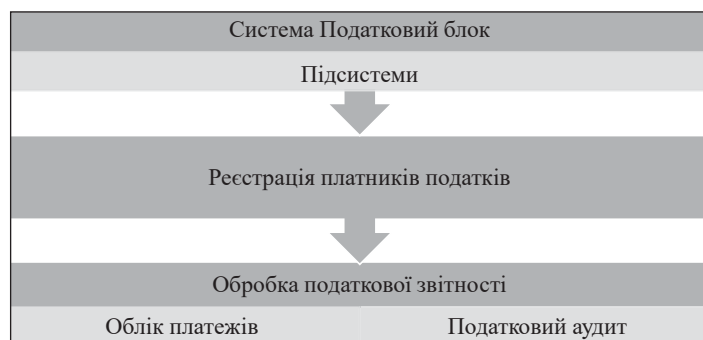
Сьогодні основним нормативно-правовим актом, який регулює надання фіскально-сервісних послуг у податковій системі, служить Концепція реформування системи органів, що реалізують державну податкову й митну політику, схвалена Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ) у 2017 р.

У зв'язку із запровадженням процедури електронної звітності ДФСУ, а також одночасно зі збільшенням чисельності платників податків та обов'язкових платежів до бюджетів різного рівня надзвичайно збільшився потік інформації, що надходить на адресу податківців; зросла також і кількість документів, що потребують негайного реагування, а обсяг відомостей (даних) давно перейшов межу, коли прості засоби оброблення інформації можуть оперативної і якісно її сприйняти. Зазначене можна здійснити, звичайно, лише за умови ефективного функціонування інформаційно-комунікативних систем.

Звернімо особливу увагу на втілення в життя системи «Податковий блок» (див. малюнок 1), затвердженої наказом Державної податкової служби України від 08 жовтня 2012 р. за № 890 «Про підтримку впровадження системи «Податковий блок», а також системи «Управління документами» з метою введення в експлуатацію інформаційної системи «Податковий блок». Ця система побудована за принципом централізованого накопичення, оброблення й систематизації відомостей із наданням доступу до них працівниками ДФС в межах покладення на них функціональних обов'язків. Указана нижче інформаційна податкова система розроблена фахівцями ДФС і використовується для забезпечення податкового обліку осіб та гарантує:

- надійність в експлуатації й забезпечення достовірності наданої інформації;
- можливість спільної адаптації законодавчих змін;
- одноразовість введення необхідних відомостей та їх використання у всіх процесах, де потрібна їх наявність;
- багатоплановість використання вихідної інформації.

Малюнок 1

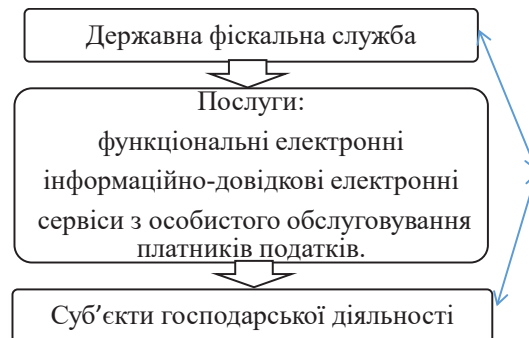
Первинним завданням запровадження електронних адміністративних фіскально-сервісних послуг є їх класифікація за органами державної влади, а також за суб'єктами, які отримують функціональні електронні послуги, інформаційно-довідкові електронні послуги, сервіси з особистого обслуговування платників податків. Взаємодія державної установи з громадянами, бізнесом та іншими організаціями забезпечується через інформаційний портал цієї системи, що служить єдиною точкою доступу до всіх необхідних ресурсів.

² Інформаційне право : [підручник] / [В.Я. Настюк, Л.П. Коваленко, Р.В. Шаповал та ін.] / за заг. ред. В.Я. Настюка. – Х. : 2016. – 278 с.

Організацію роботи з надання податкових послуг громадянам і бізнесу ДФС в частині оподаткування доцільно представити схематично (див. малюнок 2). Наприклад, у системі податкових послуг існує зворотний зв'язок, реалізований шляхом прийому:

- а) запитів з податкового законодавства,
- б) звернень громадян,
- в) запитів на доступ до публічної інформації,
- г) пропозицій щодо проектів регуляторних актів України, а також через форум ДФС України, спілкування в соціальних мережах.

Малюнок 2

Поряд із цим, варто зазначити, що існування сучасних засобів інформаційного забезпечення в управлінських технологіях державних органів значно спрощує процедури, які здійснюють податкові органи, та позитивно впливає на якість їх операційної діяльності. Тому доречним є висвітлення основних завдань управління інформаційно-аналітичного забезпечення Головного управління ДФС України, щодо:

- здійснення аналізу фінансово-господарської діяльності платника податків за показниками податкової й фінансової звітності, зовнішньоекономічними операціями, товарно-грошовими потоками, схемами ухилення від оподаткування і внесення структурним підрозділам вказаного ГУ пропозицій щодо доцільності проведення документальних перевірок платників податків;
- проведення відповідного контролю й забезпечення охоплення перевірки документів відокремлених підрозділів (філій) і дочірніх підприємств, що входять до складу головного підприємства, включеного до плану-графіка таких перевірок;
- інформаційно-аналітичне забезпечення здійснення документальних перевірок за відомостями інформаційних баз даних ДФС України;
- здійснення аналізу причин та оцінювання фактів порушень податкового законодавства щодо: а) використання суб'єктами господарювання схем штучного збільшення валових витрат і податкового кредиту з ПДВ; б) утворення збитковості/малоприбутковості; в) заниження доходу/податкових зобов'язань із ПДВ, виявлених у перебігу зазначених та ін. документальних перевірок, узагальнення отриманих матеріалів, підготовка і надання їх до ДФС України;
- надання методологічної допомоги з питань проведення документальних перевірок та оформлення їх результатів;
- розгляд звернень платників податків і надання відповідей на них³.

Досконале вивчення становлення діяльності системи електронних податкових послуг в Україні та її аналіз свідчать про те, що органами ДФС України проведена відповідна робота, а саме: а) створено єдиний адміністративний веб-портал ДФС України, б) запроваджено спектр електронних послуг для платників податків; в) відкрито доступ до інформаційних ресурсів; г) розпочато втілення в життя системи електронного адміністрування ПДВ та ін. Це дає можливість стверджувати, що наявність невирішених питань щодо запровадження безпечної (з позиції захисту персональних даних) інформаційної системи органів фіскальної служби за сучасних умов їх функціонування потребує додаткового опрацювання на рівні створення нормативно-правової бази з належного врегулювання адміністративної процедури, що стосується дослідженого нами питання.

³ Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kyiv.sfs.gov.ua/okremi-storinki/struktura/251798.html>.

Є сенс розглянути для цього «Концепцію реформування системи органів, що реалізують державну податкову й митну політику» ухвалену КМУ 18 квітня 2017 р., у якій зазначено, що становлення сучасних органів ДФС за умови досить низького рівня управління ІТ є неможливим, а рівень апаратно-програмних комплексів не дозволяє забезпечити автоматизацію відповідних функцій і гальмує подальший розвиток ДФС⁴. У зв'язку із цим виникає нагальна потреба у проведенні аудиту ІТ ДФС і розробленні стратегії їх розвитку із широким залученням необхідного фінансування для оновлення апаратно-технічних комплексів і забезпечення безперебійності функціонування інформаційних систем.

Із метою забезпечення сумісності ІТ компонентів з автоматизації процесів адміністрування податків, митного оформлення, управління ризиками, створення, оброблення, доступу, обміну, захисту і зберігання інформації, електронного документообігу ДФС України необхідно запровадити:

- політику управління ІТ, яка має передбачати прийняття довгострокової стратегії розвитку ІТ, державний нагляд за ІТ, забезпечення функціонування центрального й регіональних підрозділів ІТ, а також моніторинг потреб користувачів;
- технічну політику ІТ, що проводиться з метою розвитку перспективної архітектури ІТ, визначення стандартів і документації, інтеграцію й сумісність усіх ІТ компонентів і підсистем;
- операційну політику ІТ, що повинна забезпечити створення функціональної і зручної для використання ІТ системи з інструкцією для користувачів, що має бути захищеною й підлягати регулярному аудиту⁵.

На нашу думку, запровадження вищевказаних компонентів неможливе без внесення змін до діючого законодавства та виокремлення розділу у спеціалізованому законі, що регламентуватиме деякі питання інформаційно-правового забезпечення фіскально-сервісних послуг у податковій системі України, а зазначені види політики гарантуватимуть забезпечення функціонування автоматизованої системи митного оформлення, яка зможе приймати рішення без участі людини й забезпечувати обмін електронними документами за міжнародними моделями даних. Поряд із цим потрібно створити доступ органів ДФС України до баз даних інших державних органів для більш оперативного й ефективного виконання їх функцій.

КМУ після схвалення вказаної концепції так і не було прийнято спеціалізованих нормативно-правових актів, які врегульовували б питання інформаційно-правового забезпечення фіскально-сервісних послуг у податковій системі держави. А це означає, що бракує можливості адаптувати вітчизняне законодавство в цій галузі відповідно до вимог ЄС. Ось чому, як вбачається, існує нагальна потреба запроваджувати зміни, з урахуванням досвіду зарубіжних країн із досліджуваної проблематики. Адже практика держав-членів Європейського Союзу досить широка й суттєво відрізняється від напрацювань законодавства в Україні. Більшість європейських держав запровадили Єдиний державний інформаційний ресурс стосовно інформації про громадян, нерезидентів, платників податків, об'єктів оподаткування з доступом до органів державної влади, прокуратури, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, фізичних і юридичних осіб. Зазначене має низку переваг як для органів державної влади (отримання оперативної й достовірної інформації без вимагання від платників податків різноманітних довідок), так і для пересічних громадян. Наприклад, у Швеції податківці використовують інформацію, яка формується із відомостей, отриманих від третіх осіб; у цьому контексті застосовується найбільш ефективна, прозора та проста система сплати податків – єдиний рахунок, який дозволяє платнику податків одним платіжним дорученням сплатити грошові зобов'язання за всіма податками та зборами, обов'язковими до сплати, та стовідсотково запобігає помилкам при перерахуванні коштів. Податкова служба отримує реальну картину, що характеризує стан розрахунків платників податків із бюджетами, а тому ситуація, за якої в одного платника податків за одним податком обліковується переплата, а за іншим – податковий борг, неможлива⁶.

Аналіз позиції України у світових рейтингах свідчить, що система інформаційно-правового забезпечення фіскально-сервісних послуг у державній податковій системі не відповідає стандартам, прийнятим у країнах ЄС.

⁴ Концепції реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику від 18 квітня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://apitu.wordpress.com/2017/04/18/concept/>.

⁵ Ільєнко Р.В. Впровадження та використання інформаційних технологій у системі вищої освіти ЄС / Р.В. Ільєнко // Економіка і управління. – 2015. – № 1. – С. 134–140.

⁶ Міжнародний досвід у сфері адміністрування податків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=122916>.

Дослідження сучасної практики діяльності корпорацій на світовому фінансовому ринку доводить, що одним із ефективних напрямків удосконалення інформаційного забезпечення податкової системи є розроблення та запровадження сучасних інформаційно-управлінських систем і технологій, а також прийняття спеціалізованих нормативно-правових актів.

Поряд із вищенаведеним зазначимо, що сучасний стан і тенденції розвитку інформаційного сектору економіки розвинених країн, досвід ЄС зі створення власної інформаційної інфраструктури й широке втілення в усі сфери життя й діяльності новітніх ІТ і систем повинні стати визначальними орієнтирами у вирішенні завдань, що стоять перед Україною у сфері інформатизації фіскально-сервісних послуг у податковій системі.

Важливим є також досконале дослідження розвитку електронного врядування країн-лідерів із метою імплементації їх досягнень вітчизняною сферою інформаційного забезпечення фіскально-сервісних послуг для податкової системи України та запровадження міжнародного досвіду в діяльність вітчизняних органів ДФС для втілення сучасних способів захисту інформації, як і інтенсивне розроблення комплексного підходу до вдосконалення інституту інформаційного забезпечення з досліджуваного питання.

Анотація

Стаття присвячена аналізу основних підходів до інформаційно-правового забезпечення фіскально-сервісних послуг у податковій системі України. Досліджено інформаційно-правове забезпечення фіскальних органів країн Європейського Союзу, а також особливості захисту інформації, яка подається шляхом заповнення електронних декларацій.

Summary

The article is devoted to the analysis of the main approaches to the information and legal support of fiscal services in the tax system of Ukraine. The information and legal support of the fiscal authorities of the European Union member states is researched as well as the peculiarities of information protection, which is filed by filling out electronic declarations.

Використана література:

1. Беляков К.І. Інформаційно-правові дослідження походження, становлення, стан та перспективи розвитку / К.І. Беляков // Інформація і право. – 2011. – № 2 (2). – С. 4–12.
2. Державна фіскальна служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kyiv.sfs.gov.ua/okremi-storinki/struktura/251798.html>.
3. Ільєнко Р.В. Впровадження та використання інформаційних технологій у системі вищої освіти ЄС / Р.В. Ільєнко // Економіка і управління. – 2015. – № 1. – С. 134–140.
4. Інформаційне право : [підручник] / [В.Я. Настюк, Л.П. Коваленко, Р.В. Шаповал та ін.] / за заг. ред. В.Я. Настюка. – Х. : 2016. – 278 с.
5. Концепції реформування системи органів, що реалізують державну податкову та митну політику від 18 квітня 2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://apitu.wordpress.com/2017/04/18/concept/>.
6. Міжнародний досвід у сфері адміністрування податків [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&show=news&newsid=122916>.

Mykhailo Medvedyev,

Postgraduate of the Open International University
Human Development «Ukraine»